

Fenomene istorice și demografice în Valea Târnavei Mici din Evul mediu până astăzi, în conformitate cu date ale toponimiei

Toponimia, ca disciplină de graniță ființează la intersecția mai multor științe, respectiv lingvistica, geografia și științele istorice, și constituie o veritabilă arhivă nescrisă. Toponimele sunt nume proprii, nu se formează, pe bază de abstractizare, ca substantivele comune. Unele sunt strâns legate de nume de persoane și se comportă ca ele, însă se manifestă mai stabil și nu se supun modei, unele fiind rezultat al colonizării¹.

Pentru epoca medievală se apreciază în schimb, că documentele sunt instrumentul prin care vorbeau categoriile privilegiate între ele - colectivități, așezate în condiții privilegiate, indivizi proprietari, instituții bisericești, iar țărănimea, ca obiect istoric, în probleme de danii și confiscări apare foarte rar. Toponimia folosită în documente nu reflectă toponimia populară originară și în multe cazuri este inventată, datorită tendinței sustragerii prin uzurparea unor terenuri, pentru a induce în eroare suzeranul sau autoritatea eminentă, deci rezultă din acte de samavolnicie. Până la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul sec. al XV-lea, actele de danii și cele de confirmări de proprietate cuprind regiunile de șes, gurile văilor largi, regiunea colinară și o parte din cea deluroasă, cam între 1/3 și cel mult 2/5 din totalul suprafeței Transilvaniei. Informațiile se vor completa datorită lingvisticii, toponimiei și etnografiei². Se remarcă, pe plan etnolingvistic, că elementele de macro-, mezo- și microtoponimie, indiferent de aspectul etnic al populației constituie „un document de oralitate incontestabil”, deoarece limba vorbită de o comunitate umană este realitate tot atât de indubitabilă ca și limba scrisă³.

Vechimea și continuitatea locuirii zonei Târnavei Mici, inclusiv etnogeneza și creștinarea sunt urmărite într-o serie de lucrări de specialitate, cum este recenta „Istorie a Transilvaniei”, Ed. G. Barițiu, volumul I, Cluj-Napoca, 1997, sau lucrări mai vechi ale lui D. Protase, D. Tudor etc., cam 20-25 de nume fiind așezări de pe Târnava Mică (așezarea de la Gogan-Bahnea, tezaurul descoperit la Alecuș, jud. Alba), sau cel de la Dâmbău - în vestul Târnaveniului, ștampilele a două unități auxiliare romane, descoperite la Târnăveni și în satul Ozd, vestigiile staționării unei cohorte la Sărățeni (inclusiv azi în orașul Sovata), unitate care aparținea de castrul auxiliar de la Călugăreni, de pe Valea Nirajului. Pe de altă parte, se apreciază că deși materialul epigrafic este ceva mai redus decât în zona centrală a Daciei, vestigiile arheologice, numismatice din zona Târnavelor, Mureșului, Nirajului, dar și în zona de pe Olt și Râul Negru a cunoscut o viață romană de intensitate remarcabilă, în mediu prevalent rural, cu centru de producție meșteșugărească (ceramice, siderurgie), saline, cariere de piatră etc., ca și cetățile, castru ale unor trupe auxiliare pe limes existând cel puțin 10 castru auxiliare de primă importanță. Romanismul, reprezentat în primul rând de limba vic, latina oficială și populară, nu era mai puțin viguros, ca în restul provinciei, iar populația imigrată - militari, fun-

ctionari și coloniști -, conviețuia peste tot cu băștinașii, după cum dovedesc monedele, ceramica și materialele constructive⁴.

Academicianul Ștefan Pascu, în monumentală sa lucrare „Voievodatul Transilvaniei” se preocupă de analiza unor toponime, alături de terminologia socială și politico-instituțională cum este cazul unor termeni ca voievod, oraș, sat etc. Studiarea unor aspecte de acest tip întâlnim și într-o lucrare mai veche a unui G. Popa-Lisseanu, „Secuii și secuizarea românilor”. Documentul regelui Andrei al II-lea din 1222 marea teritoriul acordat teutonilor, însă hotarul dinspre răsărit al Țării Bârsei îl formau brodnicii - arată cercetătorul anterior menționat, populația româno-slavă, care a lăsat termeni toponimici precum Boroșineu, Sacsva, Zagon, Covasna, Răchitiș etc., care numai ungurești nu pot fi.

Numele de Ciuc este de origine slavă, provenind din *cuka*, însemnând *vârf de munte*, în slavă, iar Giurgeul este cea mai recentă colonie secuiască. Tot relativ târziu a fost colonizată Valea Nirajului, care se învecinează cu cursul superior al Târnavei Mici, după cum arată un document din anul 1274 al lui Ștefan al V-lea, „*dux Transilvaniensis*”, pe când era asociat tatălui său, Bela al IV-lea. În același timp, ținutul de la Tiremia și Teremioara, dar și castrul regal de la Veța (Vecs), nu făceau parte din ținutul secuilor. În general, localitățile județului Mureș, numite secuiești, dovedesc (G. Popa-Lisseanu) tocmai originea lor neseecuiască - inclusiv Târgu Mureș, în maghiară Székely Vásárhely. Mai mult, secuii au fost creștinați relativ târziu, după așezarea lor. Dovada sunt cele peste 57 de localități care poartă termenul de „*sfânt*” în nume. Pe de altă parte, pe plan administrativ și judecătoresc s-au păstrat, din formele vechi de organizare scaunele de judecată (Stühle), adoptate și de secuii, ca și de sași, însă inexistente în Ungaria, ca și în Germania. Mai multe comune din Ardeal se numesc după voievozii care au stăpânit sau au posedat acele comune: Voievodenii (în perioada interbelică, în județul Făgăraș), Vaidacuta (comuna Suplac, pe Târnava Mică), Vajdahaga (județul Cluj)⁵.

Academicianul Ștefan Pascu, într-o lucrare mai veche⁶ arată faptul că prin actele cancelariei maghiare se schimbă numirile românești și latine ale localităților sau se adaugă o terminație maghiară la nume. Vechimea și prioritatea numelui și a elementului românesc reies clar din numele hotarelor comunale, în totalitate românești, chiar și atunci când satul poartă nume unguresc. Era un obicei curent al autorităților medievale maghiare de a traduce numele românești sau româno slave, sau, dacă nu, dădeau pur și simplu alte numiri. Denumirile acestea „oficiale” erau cu totul artificiale, nu aveau un suport viabil și ca urmare, neavând sorți de persistență nu rezistau.

Cercetătorul clujean Aurel Răduțiu⁷ constată exis-

tența a patru etape în constituirea numelor „oficiale”. Prima, pentru secolul XI- XII, corespunzând începutului aservirii obștilor sătești, a doua pentru secolele XIV și XV, a formării și organizării marilor domenii feudale, etapa secolelor XVI și XVII, de recrudescență a iobăgiei, aflată în faza gravă a șerbiei și ultima, esențială (sec. XVIII și prima jumătate a secolului următor), de reglementare a raporturilor sociale și de birocratizare, odată cu întocmirea marilor conscripții oficiale, de înregistrare a populației, clerului și credincioșilor, de reglementări urbaniale și întocmirea lucrărilor cadastrului. Oficializarea toponimiei în limba română s-a făcut în cadrul reformei politico-administrative făcută sub împăratul Iosif al II-lea în anul 1784, numirile românești primind girul oficial, alături de limbile oficiale ale Marelui Principat – inclusiv germana, cu folosire prioritară, atunci, ca și în perioada postpașoptistă. Puținele excepții, – concesiile, desigur, se întâlnesc în unele colectivități mari românești de pe Pământul săsesc⁸.

În perioada liberală și a funcționării Dietei de la Sibiu, în pofida rescriptului imperial din aprilie 1863 și a adoptării legii de folosire a limbii române în condiții de egalitate cu limbile oficiale (sept. 1863), datorită opoziției autorităților locale, limba română nu a fost folosită nici în administrație, nici în judecătoria. Lipsind preocupările oficiale, românii – „*Gazeta de Transilvania*” din ianuarie 1865, au încercat să creeze un curent de opinie pentru a o impune, așa cum s-a întâmplat și în anii 1867 și 1868 („*Pronunțamentul de la Blaj*”), chiar dacă între timp suportul lor legal a fost sfârșit de regimul dualist⁹.

Sistemul nomenclaturii localităților a fost influențat de aplicarea unor legi – „*Legea recensământului*” (1880), respectiv „*Legea colonizării*” din anul 1904 și mai ales legea de maghiarizare a tuturor numelor de localități. S-au desfășurat adunări de protest organizate de Partidul Național Român, la Sibiu (decembrie 1897), Arad – în aceeași lună, în prezența lui Vasile Lucaciu, iar mitropolitul Miron Romanul a cerut în Casa Magnaților amânarea discuțiilor pînă când vor fi prezenți și reprezentanții Bisericii greco-catolice, fapt neluat în seamă. La fel s-a procedat cu Memorandumul de protest semnat de mii de femei germane din Transilvania, a căror delegație nu a fost primită de către Franz Iosif. Mai mult, numele maghiare apar și în „*Sematismele*” celor două biserici românești. Pe Tâmbava Mică, Cetatea de Baltă era Kükülovar, Crăciunelul de Sus – Felsökaracsonyfalva, etc.¹⁰

În acest context menționăm recursul făcut de către avocatul dr. Romul Boila, în numele Clubului comitatens român Tâmbava Mică, în chestiunea schimbării numelui comunei Șoimușul Român în Kükülesolymos (Șoimușul de Tîmbava), ca și în cazurile de „*prigonire*” a limbii române, sau cu ocazia manifestării „*voiniciei*” (arbitrariului de către autoritățile locale, privind folosirea localurilor școlilor confesionale românești din Boian de Biia)¹¹.

Vom aborda câteva toponime semnificative, folosind date rezultate din cercetările valoroase ale unui pasionat al istoriei, regretatul inginer Liviu Suciul din Tâmbăveni, coroborate cu aprecierile unor personalități ale istoriei și filologiei. Numele *Tâmbava* – ca hidronim, inițial, dar și al actualului municipiu, Tâmbăveni (din anul 1941, deși în perioada interbelică i se spunea neoficial Tâmbava-Sămărtin sau simplu, Sămărtin), provine dintr-un radical indo-european *k' er* (dăciul *sar*, romanul *încr*, cu sens de mîc), fiind apropiat de verbul păstrat în sanscrită *jâr* = a trece prin, a traversa, a pătrunde (la G. Reichenkron). Însă „*târn*”, din *trnu* = spînc (în slavă), (deși „*spînc*” este incontestabil de origine latină), atunci protoeuropeanul *ava* nu poate fi decât apă, prin fenomenul va a dat formele de *ava*, *aqua* (latină), *aquai* (ital.), *eau* (francez.), pentru ramura sudică și

vada, *voda* (în limbile slave), *wasser* și *water* (germ. și engl.), pentru ramurile nordice¹².

Această interpretare, cu anumite nuanțe, desigur, ca „*Vale a Spinului*”, apar la P. Hunfálvy în „*Etnografia Ungariei*”, la Z. Gombocz în „*Limba maghiară*”, dar și la Hașdeu, Xenopol, Sextil Pușcariu, Balint Herman, Dr. Augustin Bunea, istoricul Blajului și N. Drăgan¹³, destramă rețeaua de interpretări tendențioase, care apar la J. Melich sau la R. Roessler, punând hidronimul în legătură nu numai cu folosirea variantei româno-slave, preluată și de către sași. Interpretarea ca „*Vale a spinilor*” apare și la doi eminenți savanți contemporani, E. Petrovici și I.I. Russu¹⁴ (dar și la I. Jordan).

Această „*Apă a Spinilor*” au găsit-o slavii veniți în secolele VI și VII și n-au mai rebotezat-o, pentru că le era ușor de înțeles, tot așa cum au făcut și în Slovacia și în Bulgaria de azi, unde Tâmbava și Tâmovo (Tâmbova) erau la fel de vechi și de ușor de înțeles pentru ei. În arealul românesc întâlnim și Tâmovița (Odorhei), Tâmba-Mare (Satu-Mare), Tâmbava-Arad, Tâmbava-Reșița etc.

Motivația denumirii Tâmbava, ca „*Apa Spinilor*” (la L. Suciul), se explică prin faptul că bazinul hidrografic este bogat populat de trei specii vegetale, de trei esențe lemnoase, de talie mică și purtătoare de spini, care fac așa numitele „*schinării*”, în componența lor intrând speciile: *Crataegus monogyna* (păducelul), *Prunus spinosa* (porumbarul) și *Rosa canina* (măceșul). Prezenți în lizierele pădurilor, pe răzoare, pe margini de drumuri și mai ales pe pășuni și fânețe de deal, sunt numite „*specii pionere*”, ca și celia (*Stippa penata* sau *lesingiana*), reprezentând zona geografică de silvo-stepă, care are marginea de vest la noi.

Dacă actualul municipiu Tâmbăveni are nume relativ recent – cum am menționat anterior, vechea așezare era menționată pentru prima dată documentar în anul 1278, într-un document de împărțire a unor pămînturi – „*terra Tzcheu Sent-Martun*” (colecția Deutsch-Fimhaber), în 1385 Dychewszentmarton (la Csányi Dészö), tot la Csanky în 1332 și apoi în 1338 ca Zenthmartun, iar în anul 1502 „*oppidum Dychewsent*”. În 1760-1762, în statistica Bucow, un german sau un sas îl scria Ditse Szent Marton și abia în anul 1854 „*Statistica Principatului Transilvaniei*” îl grafia cu nume duble: Dicsöszeptmárton. Numele este derivat din numele prezent în Europa occidentală și centrală pentru Sf. Martin, episcop de Tour (Franța). Numai în Transilvania și Banat au fost 16 parohii romano-catolice, care, pentru a se putea deosebi între ele, au primit câte un cognomen: Tâmbăveniul era Dicsö-Szent-Márton (Sf. Martin „*cel lăudat*”/„*glorios*”), iar un sat de pe cursul Tâmbăvei Mici – Coroisănmartin (în maghiară Korodsent-márton).

Tot după ing. Liviu Suciul trecem la urmărirea provenienței (originii) numelor localităților componente *Bobohalma*, *Boziaș* și *Botorca*, ca și a hidronimului *Șoroșpata*, a cărui rădăcină a dat numele *Saroș*.

Bobohalma este denumirea satului din imediata vecinătate (nord) a orașului, de care și aparține. Este un semn de dăinuire perenă în zonă, chiar dacă acci puțini rămași în zonă au fost asimilați, o urmă a dăinuirii lor fiind și onomasticul patronim Baba, din zona noastră. Experiența lor efemeră în centrul Transilvaniei este indicată de toponimele: Beșa (azi Stejereni, lângă Sighișoara), Beșinău (azi Secășel, lângă Blaj), Beșinău (azi Valea Izvoarelor, Mureș), derivate din maghiarul Besenyő-pecceneg, la rându-i derivat din latinescul bisenus, (iar ei înșiși se pare- că-i spuneau bessii). În graiurile turcice *aba* și *baba* înseamnă: tată, conducător hăitrân, șef militar, așa cum spune despre unul dintre ei Anonymus (Magister P.). Este

vorba de Thomuzaba, nume compus din tomuz (topuz)=buzdugan și aba=șef, deci „Tata(l) buzduganului”. În scris este menționată (după „Dicționarul” lui C. Suciu) întâi în anul 1332 și apoi până în 1732.

Boziaș, azi cartier al Târnăveniului este o denumire străveche, derivată din suverbul local *hozie* = socul negru, cum i se spune în alte zone, (același sens și în „Dicționarul explicativ al limbii române”). Ca semn al țării, perenității și prolificității cuvântului sunt și azi în limba română onomasticele: Bozea, Boze, Bozie, Boziu, dar și toponimele Bozianu, Bozieni, Boziaru, precum și recente patronime din zona: Bozoșan, Bozoșanu, Bozeșan. Bozia-este o plantă specifică terenurilor fertile și este vizibilă în pășuni, pe locurile de tărline (locul strugurilor) și aici s-au dezvoltat „boziștile”, care metaforic arată pământurile foarte fertile (este cunoscută rodnicia pământurilor dintre Pârâul Botorca și cel al Soroșului, de pe terasa a II-a și a III-a a Văii Târnavei, Boziașul fiind satul lui Bozie (cnezii fiind menționați aici în 1461 și 1466).

Toponimul *Botorca*, numele unei mici localități de la marginea Boziașului, de pe valea omonimă, vine de la denumirea unor izvoare ascendente, din poalele domurilor gazeifere, întinse de la Cetatea de Baltă la Deleni (Saroș), cu emanații de gaze, care bolborosesc. Tema veche românească *bot* a dat, datorită vechimii, o numeroasă familie de cuvinte și este prezentă în cuvinte ca: bot (boturi), s.n. = partea anterioară a capului unor animale (botul calului, oii etc.), dar și capătul unor forme de relief (bot de deal). De asemenea, celula special confecționată de albinele doici, pentru viitoare matcă (botcă), botul de cules struguri, respectiv numele a două păsări: botrosul și botgrosul. Tema bot dă noțiunea de cavitate, care se închide și se deschide și un sens legat de orcă, onomatopeic apropiat de verbul a horcăi (bolborosi), de unde a venit Botorca, însă aceste denumiri, datorate izvoarelor mai sus amintite, se întâlnesc și la Comești și Cetatea de Baltă.

Șaroșpata, pârâu, vale și terenuri agricole, vine de la denumirea mai veche maghiară *Šárošpatak* = *pârâul noroios*. Explicația numelui nu are însă o acoperire practică. Care pârâu nu este noroios? Întrebarea este valabilă și pentru localitatea Șaroș (azi Deleni), în maghiară Magyar-sáros, sat în partea superioară a Văii Șaroșului, precum și pentru localitatea de pe Târnava-Mare, Șaroșul Mare (în maghiară Szászáros = Șaroșul sătesc, pentru simplu motiv că în timpul ploii, care sat cu ulițe nepietruite nu era noroios = prima atestare a localității Deleni 1332, „terra Sarus”, ne duce la o soluție acceptabilă, derivare din slavul sari-saru=culoare. Denumirea văilor Șaroș, de ambele Târnave, a putut da și numele așezărilor. În limba română există onomasticul Șaru (Dicționarul onomastic român) și toponimul Șaru-Domei, în Bucovina. Culoarea apei acestor văi se datorează eroziunii profunde (până la roca galbenă de argile și marnă, dar și unele emanații de hidrocarburi, în nuanțele curcubeului, datorită difracției razelor solare colorează apa). Terenul agricol de pe valea Șaroșpata (expunere sud) prezintă numeroase petece galbene, semn al eroziunii active. Dacă maghiarii ar fi dat denumirea inițial, ea ar fi fost ca și restul toponimelor autentice maghiare din Transilvania: Șarapatok=Glodeni (Mureș), Sarpatoc-Sighișoara, Sarszeg (Sarsi-Bihor), deci cu substantivul sar, ușor explicabil (cariera de lut, centru de olărie) și nu cu un adjectiv comun tuturor pâraielor și satelor. Deci derivarea: Pârâul Șarus-Șaroșpatak-Șaroșpatak- Șaroșpata este posibilă.

Bahnea, comuna mare a zonei - fost „*oppidum*”, (în limba maghiară Boyha, numele satului Börd (comuna Cucerdea), ar putea avea sensul de comitatul Târnavei era de străbătut de 3 drumuri: unul ce venea dinspre satul

Hidrifaia, altul „*drumul sașilor*”, iar al treilea, „*via magna*”, dinspre Coroișânmartin și Suplac spre Târnăveni, două localități conținând în nume și „*vama*”: Vameșodrihei (Odrihei) și Vameșgalfăva (Gănești, lângă Târnăveni, aparținând într-un timp Craiului (voievodului, iar după 1541 principelui Transilvaniei), ca și alte Craieștiuri din Cluj, Neamț, Bacău etc. În legătură cu numele localității Coroi și mai sus menționatul Coroi-sânmartin (prima parte a numelui), deși cu folosință veche, una din posibilele explicații ar putea fi un hipocoristic – numele unor conducători locali – și la estul Carpaților, în Neamț și Vaslui¹⁷, dar este prezent și în Munții Apuseni¹⁸.

Străveche este și rădăcina numelui localității *Bălăușeri*, toponim derivat din sanscritul „*bala*” = forță, vigoare, care a dat în română balaur, în sens de „*Monstru, fiară graoznică*” și de aici a derivat: Bal, Bala, Balos, Balas, Bălaj, iar ca localitate Bala¹⁹ (la I.I. Russu are sensul de „*măștiță, loc mocirlos*”). Sărăteni, localitate înglobată azi Sovatei, s-a considerat că ar deriva din limba latină, însă în sanscrită „*sara*” este „*sărătură*” și este mai plauzibilă derivarea din rădăcina comună²⁰. Numele Praid al localității de la izvoarele Târnavei Mici derivă de la „*Para*”, denumirea unui tip de așezare tracică, sat întărit cu palisade, deosebite de dave. Sensul termenului „*para*” este, pe de o parte „*împreună, de la*”, dar și „*fericire*”, respectiv „*Ființă Supremă*”. Un ultim sens, care ne interesează aici, este toponimic, „*împrejurare, grămadă (și de apă)*”, deci așezare împrejmuită cu șanturi de apă²¹. De fapt, Sărătenii au fost un punct al complexului defensiv în zona de delimitare a Daciei Porolissensis de Dacia Apulensis²², iar la Praid, situat tot pe „*drumul sării*”, s-au descoperit cărămizi cu inscripția „*Legio V. Macedonica*” (LVM).

Numele Căliman (al munților din nordul cursului superior al Mureșului), dar și localitatea Călimănești, de pe cursul Târnavei Mici (comuna Fântânele), provine din sanscritul „*kaliman*”=negru (sensul inițial s-a pierdut)²³. Numele Sovata se leagă de sanscritul „*sala*”=lăcaș, casă, locuință și „*Sova*”=grai, slovă și „*Salsovia*”, care în limba dacă, înseamnă „*locul unde se folosește scrierea*”²⁴.

Problema împrumuturilor de termeni în limba română este analizată de mult timp și unul din bunii cunoscători ai problemei, filologul italian Mario Ruffini²⁵ remarca faptul că împrumuturile de la unguri sunt puțin numeroase, deși de o certă valoare culturală în ansamblu, referindu-se la vocabularul militar, administrativ și juridic, ocupații domestice, comerț etc. Nu a avut loc o penetrare în masă a unor elemente lexicale în limba autohtonilor, așa cum în limbile romanice din Occidentul Europei nu au pătruns elemente lexicale germanice, limba autohtonilor servind nevoilor acelor civilizații superioare, existând rațiunea propriei conservări. Pe bună dreptate, unul din specialiști români de prim rang²⁶ remarcă că toponimia românească este în proporție de 80% românească, incluzând însă, pe lângă fondul autohton și toponime pseudo-slave, create pe baza unor apelative și nume de persoane de această origine, împrumutate și generalizate în limba română.

Privitor la folosirea numelor duble, remarca academicianului Emil Petrovici, referitoare la participarea unei minorități oarecare la întemeierea așezării sau la stabilirea în localitate (mai ales dacă grupul respectiv are o poziție socială superioară) este valabilă și pentru Târnava Mică. Este cazul Șoimușului Roman (Olah Sollymos), Olah Szent Iaszlo (Iaskăul Mare), Olah Szep Mezew (Șona), Olah Kotsard (Cucerdea Romană) etc.²⁷ Un alt specialist valoros, N. Drăgan, pornind de la caracteristicile de organizare ale obștii românești, influențată de ocupațiile economice specifice și de densitatea rară a populației (chestiuni urmărite și de către acad. St. Pascu în „*Voievodatul Tran-*

silvaniei”), vorbește de o primă etapă a dezvoltării satului ca „*măieriste*”: în maghiară „*haza*”=casa sau „*telek*” (*telke*)=cătun, care atunci când creșteau ajungeau sate („*falu*” sau „*falva*”). Putem exemplifica cu menționatul Crăiești, de lângă Târnăveni (Királyfalva), românizat Crai-falău, un alt Crăiești, lângă Târgu Mureș, Cuștelnic (în imediata vecinătate a Târnăveniului, Csüdotelke), dar și Șomoștelnic pentru localitățile ce au „*maghiar*” în nume: Biia (Magyarbene), Sâmbenedic (Magyarszentbenedek), Șilea Ungurească (Magyarsülye) etc. Apartenența etnică a populației este marcată – pentru anumite perioade, desigur – de unele nume, păstrate în documente (sau cunoscute doar de unii din locuitorii actuali): este cazul unor localități cu numele „*Szasz*”: Ceuaș (Szászavas), Daia (Szász Daia), Ormenis (Szászörmenyes) – „*satul armenilor*”, iar etnonim este și Tătârlău. În localitatea Hărănglab, azi cu populație mixtă română și maghiară odinioară au trăit sași, care la 1358 erau grupați pe o „*platea Zazwthe*” (ulița sașilor)²⁹.

Satele cu populație săsească – de menționat că sașii nu au avut pe Târnava Mică localități urbane – urmează și ele aprecierea lui N. Drăgan. Astfel, Jidveiu este Seiden, Țigmandrul este Zuckmanteil, Senereușul este Zendersch, Șona este Schöna, Cetatea de Baltă este Kökelburg, Filitelnicul este Felldorf, Boianul este Bonnsendorf. Cundul, ca etnonim este Reußdorf, adică „*satul rușilor*” (slavilor),

iar numele săsesc al Vișoarei este Heidendorf, derivat din Besenyő=peceneg, „*satul paganilor*”³⁰. În schimb, Veseușul este Michelsdorf, „*satul lui Mihail*”, Senereuș vine de la Zender (judecător), Hetiur era Marienburg („*satul Mariei*”), Nadeș provine din nadesch=stuf, Curciu (Kritsc) este „*loc destelenit*”, ca și Rode (Zagar)³¹. Numele Filitelnic (Felldorf), în ungurește Fületelke vine din moselanul Fell (în documente vell), însemnând „*partea de sus*” a așezării³².

Am urmărit originea termenilor care stau la baza acestor toponime, căutând să ne raportăm la dinamica modificărilor istorice și a structurilor demografice, în contextul unor modificări generate de schimbările politice și reorganizările administrative. Nu avem pretenția decât de a schița o parte a „*traseului*” acestor denumiri, consultând tot ce este posibil pe „*teren*”, inclusiv lucrări metodico-științifice ale cadrelor didactice și cercetări de durată, finalizate, care din nefericire, nu au văzut lumina tiparului. Încheiem cu specificarea că, după primul război mondial, conform „*Dictionarului localităților Transilvaniei*” a lui Istrate și Martinovici (1920), *Recensământului din 1930*, a „*Nomenclatorului poștal al tuturor localităților din România*”, 1940, însă și recensămintelor și nomenclatoarelor de după al doilea război, numele localităților zonei noastre au cunoscut „*stabilitate*” și, în același timp au păstrat substratul tradițional, reflectând conviețuirea multietnică.

Note

1. AL. GRAUR, Nume de locuri, București, Ed. Științifică, București, 1972, p. 5-7.
2. I. MOGA, Câteva considerațiuni privitoare la cercetarea istoriei Transilvaniei, în I. MOGA, Scrieri istorice (1926-1946), Ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 21-24;
3. AL. TOSA, Toponimia Carpaților, în „Școala ardeleană” – revista de cultură, Tg. Mureș, an II, 1992, nr.8, octombrie, p.6;
4. I. I. RUSSU, Românii și secuii, Ed. științifică, București, 1990, p. 31-33;
5. G. POPA – LISSÉANU, Secuii și secuizarea românilor, în „Revista Fundației Drăgan”, nr. 5-6/1989, Ed. Nagard, Roma, p.209-212;
6. ȘT. PASCU, Istoria Transilvaniei, Blaj, 1944, p.68;
7. A. RĂDUȚIU, Nume populare de sate din Transilvania oficializate în secolul al XVIII-lea, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Cluj Napoca, XXVI, 1983-1984, p. 410-411;
8. S. RETEGAN, Dieta românească a Transilvaniei, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1979, p. 128-129;
9. Ibidem, p. 159-160;
10. M. PĂCURARIU, „Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului 1867-1918, Sibiu, 1986, p. 36-37;
11. N. V. FELA, „Mișcarea națională a aromânilor din zona Târnavei Mici între anii 1900-1918, în „Acta Musei Napocensis”, Istorie, 33, II, 1997, p. 138-139;
12. L. SUCIU, „Câteva consemnări de toponimie târnăvcană-manuscris”;
13. A. BUNEA, „Încercare de Istorie a Românilor până la 1382”, București, 1912, p. 116, și N. Drăgan, „Românii în secolele al XI-XIII – lea pe baza toponimiei și onomasticii”, București, 1933, p. 399;
14. E. PETROVICI, „Istoria poporului român oglindită în toponimie, Ed. Academiei, 1970, p. 245; I. I. RUSSU, „Etnogeneza românilor”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 220; I. IORDAN, lucr. cit., p. 102;
15. Pt. Bahnea, la N. N. CONSTANTINESCU, „Dicționarul onomastic

- românească”, Editura Acad. R.P.R., 1963, p. 187 și 290; pt. Bord, I. CRISTACHE – PANAIT, O conscripție parțială din 1767, din fostul comitat al Târnavei în „Angvstia”, 3 (1998), p. 102 se face relația cu voievodul Herbord;
16. ȘT. PASCU, Voievodatul Transilvaniei, Cluj Napoca, volum II, 1979, p. 320 și MARTINOVICI, ISTRATE, Dicționarul localităților Transilvaniei, 1920, - pentru localitățile județului Târnava Mică;
 17. I. PĂTRUȚ, Nume de persoane și nume de locuri românești, București, 1984, p. 31 și 102;
 18. T. FRÂNCU, G. CANDREA, Românii din Munții Apuseni, 1888, - Apud la N. N. Constantinescu, op. cit., p.249;
 19. A. BERINDE, S. LUGOIAN, Contribuții la cunoașterea limbii tracilor, Ed. Facla, Timișoara, 1984, p. 56 și I. I. RUSSU, Etnogeneza românilor, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 259;
 20. A. BERINDE, S. LUGOIAN, op. cit., p. 208;
 21. Ibidem, p. 73;
 22. I. FRENCZI, M. PETICĂ, Limeșul Daciei. Contribuții la cunoașterea sectorului Brâncovenști-Călugăreni și Călugăreni-Sărățeni, în „Apullum”, XXXII, 1995, p.141;
 23. A. BERINDE, S. LUGOIAN, op. cit., p. 121;
 24. Ibidem, p.75;
 25. M. RUFFINI, Istoria Românilor din Transilvania, București, 1993, p.29;
 26. E. PETROVICI, op. cit., p.249;
 27. C. SUCIU, Dicționarul istoric al localităților din Transilvania, volum II, Ed. Acad. R.S.R., 1968, p. 13-14;
 28. N. DRĂGAN, op.cit., p.38 și C. SUCIU, op. cit., vol. II, p.31, 176, 185.
 29. ȘT. PASCU, Voievodatul Transilvaniei, vol.II, 1979, p.105;
 30. TH. NÄGLER, Așezarea sașilor în Transilvania, București, 1992, p.184, 190;
 31. Ibidem, p.180, 181, 186, 190, 193;
 32. N. DRĂGANU, Toponimie și istorie, Cluj, 1928, p.37.

Abstract

Historical and Demographic Phenomena in Târnava Mică Valley throughout the Middle Ages to the Present Day, according to the Data Given by Toponymy and Onomastics

The study presents a first attempt to approach the historical development of the former Târnava county, taking into consideration the data given by the toponymy and the onomastics and by the "experienced history".

Having its own historical and demographic individuality, this region has always been inhabited by a main population of Romanians. Together with the Romanians there lived a Slav population, too, but they were assimilated in no time by the Pecenegs and other migratory populations.

The Hungarians settled at the end of the 12th century and the beginning of the 13th century and succeeded in conquering Transylvania after a long resistance on the part of the Romanians. Szeklers, Germans and the Teutonic knights were colonized here.

The Szeklers, with roots in several Turkish tribes from the Steppes, came to Transylvania from Panonia where they had lived together with the Hungarians.

The German Colonists came from Flandra and Luxemburg from the Rhine and Moselle Valleys, or from Saxonia and they are known under the generic name of "Saxons". Some of them had settled on the banks of Târnava Rivers.

The Szeklers and the Transylvanian Saxons had developed communities and later on settlements with their own jurisdiction.

The article presents relative data concerning the settlements, population, the demographic evolution as well as the historical life together in this region, beginning with some archeological evidence.

Nicolae Victor Fola
Prof., Grupul Școlar de Chimie Industrială
Târnăveni, Str. Republicii, nr. 30
Tel. 065 / 441612

